

TAKÓ FERENC A KRE Japanológia Tanszék újabb eredményei

Doma Petra – Farkas Mária Ildikó (szerk.): *Kortárs Japanológia IV.* Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2022, 320 oldal

A Károli Gáspár Református Egyetem 1994 óta működő Japanológia Tanszéke 2015-ben indította útjára kötetsorozatát. A széria ambiciózus címe, a *Kortárs Japanológia* azt sejtetheti, hogy a kötetek átfogó képet nyújtanak a magyarországi japanológiai kutatásokról. Igaz, a kiadványok nem a teljes hazai japanológiát, hanem a KRE japán szakához valamilyen módon kötődő kutatók, oktatók, volt hallgatók szakmai eredményeit mutatják be, az olvasó nem csalódik, ha színes és színvonalas írásokat szeretne forgatni, hiszen a sorozat darabjai mind ilyen munkákat sorakoztatnak fel, formailag szép kivitelben. Az első három kötet rendre a következőket tartalmazza: (I) a KRE japán szakos képzésének 20 éves fennállása alkalmából összeállított jubileumi tabló; (II) a Japán Alapítványnak a hazai japánnyelv-oktatás, kultúraterjesztés, kutatási tevékenység bemutatását is célul kitűző SacuraCore Projectjének eredményei; (III) a KRE Keleti Nyelvek és Kultúrák Intézetéhez kötődő doktori disszertációk áttekintése. Ezek a munkák diszciplináris értelemben lefedik a japanológia széles spektrumát: a japán történelem, művelődéstörténet, művészet, társadalom, irodalom, színház, film, műfordítás, nyelvészet, média és kommunikáció, nyelv- és kultúraoktatás egyaránt nagy súllyal jelennek meg bennük.

A *Kortárs Japanológia IV.* – ez egyszerre sorozat- és kötet cím – újabb tematikus gyűjtemény, amely a japán művészetre összpontosít, ám azt igen izgalmas megközelítésben, kifejezetten nem művészettörténeti aspektusból, hanem a bölcsészettudomány részdiszciplinái felől mutatja be. Ahogyan a két szerkesztő, Doma Petra és Farkas Ildikó az *Előszó*ban fogalmaz, intézetük „oktatói különböző megközelítésekkel vizsgálják meg egy-egy művészeti témát, így a japán művészet multidiszciplináris és interdiszciplináris feldolgozása révén a japán kultúra komplex értelmezésére nyújtanak lehetőséget, a japán történeti, társadalmi, kulturális, művészeti, vallási kommunikációs és esztétikai keretekbe ágyazva” (9–10). Mint hangsúlyozzák, a multidiszciplinaritás vonatkozik a japán és más kultúrák viszonyának, kölcsönhatásának az elemzésére, a külföldi

Japán-recepció és a különböző hatások japánbeli befogadásának a vizsgálatára is, reflektálva a legújabb nemzetközi metodológiai eredményekre.

A kötet három nagyobb egységbe foglalja az írásokat. Ezek tárgya „A japán művészet japán kontextusa”, „A japán művészet külföldi percepciója”, valamint „A változó japán művészet”. A következőkben e struktúrát követve tekintem át a kötetben szereplő egyes írásokat, hangsúlyozva, hogy ez csakis felszínes ismeretése a tartalmas gyűjteménynek. (Az áttekintésben a tanulmányok címe a KRE Japanológia Tanszékének kiadványaiban, így ebben a kötetben is alkalmazott úgynevezett magyaros átírásban szerepel.)

Az első szakasz Lázár Marianna tanulmányával kezdődik, amelynek címe „A Kofun-kor művészete: japán sírépítészet a 3–7. században”. A szerző rendkívüli alapossággal, gazdag kép- és jegyzetanyaggal mutatja be a *kofun* sírépítészet jellegzetességeit. A sírépítészet vizsgálata önmagában is számos tudományterület alapos ismeretét igényli, és az írásban a szerző kamatoztatja is történelmi, művészettörténeti és régészeti háttértudását. Ezzel mintegy jelképesen megnyitja az interdiszciplinaritást programszerűen célul kitűző kötetet.

Soós Sándor írása a „A *Tíz bika* képsorozat mint a csan szerinti tiszta tapasztalás megvalósulása a fokozatos út keretei között” címet viseli, amelynek komplexitását a cím is tükrözi. Elmélyült elemzést nyújt a *Tíz bika* szimbolikájáról, mind a zen buddhizmus vonatkozásában, mind – egy-egy kitekintő gondolatban – Nishida Kitarō gondolkodásával összefüggésben. A szerző az eszmetörténetben kevésbé jártas olvasó számára is érthető módon fogalmazza meg gondolatait, míg a jegyzetek gazdag eligazítást nyújtanak a további tájékozódáshoz.

Farkas Mária Ildikó, a kötet egyik szerkesztőjének elemzése, „A művészet mint a kollektív kulturális identitás része – a *kokugaku* az irodalomról” precízen mutatja be a *kokugaku* iskola irodalomfelfogását, az irányzat Japán-központú gondolkodásmódjának művészeti vonatkozásait. Vizsgálja emellett e művészetértelmezés kapcsolatát a *kokugaku*-nak a társas viszonyok mibenlétéről alkotott elképzelésével is. Az írás remek érzékkel tágítja ki a kultúrtörténeti vizsgáldás bevett kereteit, így módszertani értelemben is példaadó.

Samu Veronika izgalmas, „Miben rejlik az onomatopoeitikus kifejezések művészi ereje? A japán onomatopoeiák a gyermekirodalomtól az (audio)vizuális művészetekig” című írása a nyelvészet és az irodalomtudomány, illetve a művészetelmélet színes határterületén mozog. A tanulmány erőssége, hogy a precíz nyelvészeti háttérrel és elemzést élvezetesen kapcsolja össze a vizsgált nyelvi elemek irodalmi használatával, kifejezőerejének az elemzésével, így akár a nyelvészeti elemzéstől idegenkedő olvasókhöz is közelebb hozhatja a területet.

Varrók Ilona írása, „A japán nevelés esztétikai háttere. A szinkretizáló művészetek és a vizualitás hagyománya” arányos körképet tár elénk a vizuális ábrázolás, illetve a vizualitás és a különböző művészeti ágak viszonyának a történetéről a japán művészetben. Jól érzékelteti nemcsak a művészeti vonatkozásokat,

hanem ezeknek a társadalom alakulástörténetével mutatott párhuzamait is. Ismét példáját látjuk annak, hogy egy írás a társadalomtörténet és a művészeti megjelenítés szoros kapcsolatát érzékletesen tárja fel.

A szakaszt Vihar Judit „A haiga és japán térhódítása” című írása zárja, amely némiképp eltér a kötet legtöbb szövegétől, amennyiben sokkal inkább ismeretterjesztő stílusban megírt munka. Az írás egyértelműen tükrözi a japán irodalmat jól ismerő szerző területe iránti őszinte odaadását, ám a szöveg ebben az esetben, úgy érezzük, kisebb mértékben íródott az irodalomtudós, mintsem a gyakorló műfordító és szerző asztalán, így az olvasó általa a japán művészetet mintegy „belülről” ismeri meg.

A második szakasz igen erős felütése Janó István „Az imagizmus esztétikája, avagy a japán haiku és a francia szimbolizmus szintézise” című munkája. A szöveg nemcsak a japanológusok, hanem az irodalmár olvasó számára is fontos ismeretekkel szolgál a japán költészet nyugati recepciójáról. A szerző roppant precízen, az alapok lefektetésétől, az irányzatok meghatározásától az átfogó recepciótörténeti kép megrajzolásáig halad végig a témájául választott anyagon, az elemzés a kötet egyik kiemelkedő írása.

Tokaji Zsolt „»Most míves kardok dívnak a japánok földjéről...« A »japán kard« motívuma a Song-kori kínai költészetben” című tanulmányának vállalása visszafogott, ezt azonban rendkívüli alapossággal viszi végig. A japán kultúrtörténet kínai recepciójának vizsgálata hazánkban alig előforduló téma, így az írás tartalmi szempontból is igen értékes. Emellett módszertani szinten újabb példája a multidiszciplináris vizsgálódásnak, amennyiben komoly történeti, irodalmi, kultúrtörténeti és természetesen nyelvi tudást mozgósít.

Szabó Noémi „Japán »apróságok« a magyar sajtóban 1854 előtt” című írása aprólékos áttekintése Japán magyar sajtóbeli megjelenéseinek a meghatározott időszakban. A szöveg számos új eredményt tartalmaz, elsősorban az „egzotikus” növényekre adott hazai reflexió vonatkozásában, amelyet eddig alig tárgyalt a szakirodalom. A tanulmány igen nagy mennyiségben, olykor, úgy érezzük, már-már rendhagyó terjedelemben tartalmaz a korabeli cikkekből származó idézeteket, így mintegy kis szöveggyűjteményként is szolgál.

Dénes Mirjam „Japanológia és művészettörténet határán: a japonizmus vizuális forrásainak kutatásáról” című tanulmánya alapos áttekintés a regionális és magyar japonizmuskutatás történetéről, forrásairól. A vonatkozó művek datálási, elemzési nehézségeit, módszertanát a szerző egy esettanulmányon keresztül mutatja be, amelynek révén a terület gyakorlatába is bepillantást nyerhet az olvasó. Az írás remek olvasmány azok számára is, akik japanológiai ismeretek nélkül, művészettörténeti érdeklődéssel veszik kézbe.

A harmadik szakasz első írása Doma Petrának, a kötet másik szerkesztőjének a tanulmánya, amely két színésznő munkásságát állítja fókuszba a múlt század

első évtizedében, „A nők színpadi megjelenésének lehetőségei a 20. század eleji Japánban” címmel. Az írás első szakaszában kitér a kutatásban gyakran méltatlanul marginalizált női színjátszás előzményeire, majd a vizsgált időszak társadalmi korpéjét rajzolja meg. E rendkívül gondosan felépített háttér előtt érthetően, komplex szociokulturális összefüggésrendszerében elemzi szűkebb témáját.

Tóth Evelyn tanulmánya „Barbárból szomszéd: az ezó néppel kapcsolatos vadzsín gondolkodásmód változása írott és képi források vizsgálatán keresztül” címmel szisztematikusan mutatja be, hogyan alakultak a többségi japán társadalomnak a főszigettől északra fekvő népcsoportról alkotott elképzelései. A szerző precízen, az igen érzékeny témát nagy objektivitással kezelve tekinti át az elemzett területet. Itt az olvasónak annyiban hiányérzete támad, hogy a képi források elemzéséhez nem tartozik kép.

Farkas György „Terajama Súdcsi experimentális vizuális világa” című írása a hazai japanológiai szakirodalomban (persze a szerző korábbi munkáit kivéve) egyáltalán nem vizsgált alkotó filmes munkásságának egy aspektusát tárja elénk. Magyarországon alig ismert alkotóról lévén szó, elengedhetetlen az életrajzi áttekintés, amelyet követően a szerző, igaz, sajnos kissé röviden, de annál nagyobb szakértelemmel elemzi a tárgyat jelentő szempontokat. Az írás fontos kiindulópontja a további kutatásnak.

A kötet utolsó szövege, Kenéz László munkája szintén elüt a gyűjtemény többi darabjától, amennyiben a szerző a tőle megszokott szellemességgel ötvözi a valláselméletben is jártas kutató és a gyakorló hangszerjátékos szemléletmódját a japán bambuszfuvola-játék és a dzsesszimprovizáció (lehetséges) viszonyáról szóló írásában „Improvizáció a japán zene határán” címmel. Kenéz a személyes, esszéisztikus stílus és a tudományos ismertetés között egyensúlyoz, ami nem veszélytelen, de kétségtelenül bevonja témájába az olvasót.

Összegzőképpen ismét hangsúlyozom, a kötet írásai kivétel nélkül alkalmasak rá, hogy a nem japanológus olvasó számára is érthető, érdekes ismeretekkel szolgáljanak, ugyanakkor a tudományos kutatásnak is fontos forrásai legyenek a hazai japanológiában. E tulajdonságaik nyomán az írások remek segédanyagot szolgáltathatnak a japán kultúra oktatásához. A tanulmányok tartalmi szempontból jól strukturáltak, a feldolgozás módszertana átgondolt, a terület hallgatói számára több esetben is példaértékű, a szövegek nyelvezete olvasmányos, számos esetben kifejezetten élvezetes és választékos.

A kötetet a szerkesztők és a szerzők Sági Attila (1985–2021), a KRE Japanológia Tanszék és az ELTE Japán Tanszék oktatója, a korábbi kötetek szerkesztője emlékének ajánlották, akinek szakmai tudása és remek stílusa ebből a gyűjteményből éppúgy hiányzik, mint a magyar japanológiából –, de aki maga is büszke volna a sorozat újabb darabjára.